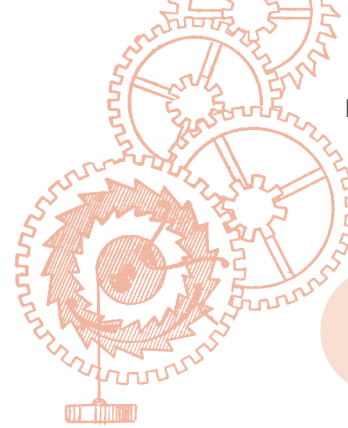

Benahoaretik La Palmara

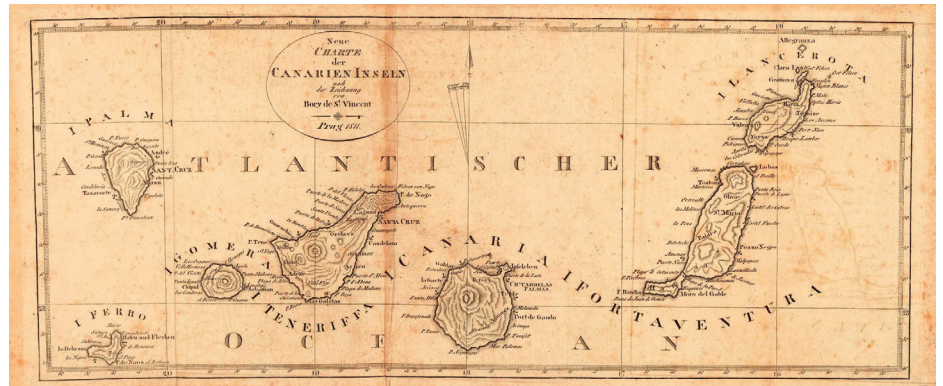

**NAGORE
IRAZUSTABARRENA
URANGA**

Gomera (Kanariar uharteak), 1433. Guillen Peraza Sevillan jaiotako konkistatzaile gaztelarra, hiru ontzi eta 500 gizonekin, La Palmara abiatu zen, uharte konkistatzeko asmoz. Gaztelarazko toponimoa mende bat lehenago azaldu zen lehengo idatzita, 1341eko Niccoloso da Reccoren espedizioari buruzko testu batean. Izenaren jatorria ez dago garbi. Batzuek diote uharteko kanariar palmondoengatik jarri ziotela. Baina landare espezie hori ez zen bereziki ugaria uhartean. Horregatik, beste batzuek uste dute nabigatzaile mallorcarrek jarri ziotela izena, Palma hiriaren omenez, eta “La” artikulua erantsi ziotela nahasmenduak saihesteko –eta, itxuraz, ez zen nahikoa izan, azken egunotan nabarmendu baita askok oraindik arazoak dituztela, La Palma uharte, Las Palmas probintzia eta Palma Mallorcakoa nahiz Las Palmas Kanaria Handikoa hiriak bereizteko–.

Baina artxipelagoaren mendebaldeko uharteak bazeukan lehenago beste izen bat, quantxerazkoa, awara aborigenek erabiltzen zutena: Benahoare, “nire lurra” edo “arbasoen tokia” modura itzuli izan dena. Eta beste hamarkada batzuetan izen hura erabiltzen jarraituko zuten, Perazaren saiakerak porrot egin baitzuen. 4.000 awara inguru bizi ziren orduan irlan, eta soilik oinarritzko armak –egurrezko lantzak eta harriak– bazituzten ere, gaztelarrek egozteko lortu zuten. Peraza bera harri horietako batek buruan jota hil omen zen.

1492ko irailean, Alonso Fernandez de Lugo buru zuen espedizioaren aha-lerinak helburua lortu zuen. Benahoare mendean hartu zuten, hitzarmenak –12 kantoietatik 9 horrela eskuratu zituen–, armak –Timibucarreko guduan beste bi kantoietatik ziren– eta amarruak erabiliz. Aceró zen eusten zion azken kantoia, eta Fernandez de Lugo bakea negoziatzeko eskaintza

KANARIA UHARTEETAKO 1811KO MAPA. ORDURAKO GUANTXERA IA DESAGERTUTA ZEGOEN ETA LA PALMA UHARTEAK ERE (EZKERREAN) GALDUA ZUEN BERE JATORRIZKO IZENA: BENAHOAIRE.

egin zion Tanausú buruzagiari, horrela bere herriaren sufrimendua saihestuko zuela argudiatuz. Tanausú hitzarmena sinatzeko prest zegoen, eta tranpan erori zen. Gaztelarrek atxilotu eta ontzi batean sartu zuten Iberiar penintsulara bidean. Itsasontzian hil omen zen, jateari eta edateri muzin egin eta “vacaguaré” (hil nahi dut) hitza eten-gabe errepikatu ondoren.

Awarak edo quantxeak –Kanarietako lehen biztanle guztiei hala esaten zaie, quantxeak berez Tenerifeko aborigenak izan arren– ez ziren desagertu. Nagusiki Gaztelatik eta Portugaldik iritsitako kolonoekin nahastuz joan ziren. Duela urte batzuk Tenerifeko La Laguna unibertsitateko ikerlan batek ondorioztatu zuen Kanarietako egungo populazioaren erdiak baino gehiagok gene quantxeak dituela. Francisco García-Talavera paleontologoaren ustez, “hori garrantzitsua da, quantxeak ez zirelako desagertu. Alderantziz, konkistaren ondoren gehiengoak izaten jarraitu zuten”.

Baina genetikoki gailendu arren, La Palmako aborigenek beste guztia galdu zuten: instituzioak, sinesmenak, ohiturak... eta askatasuna. Kolonoen jarduera berriek eskulana behar zuten eta, García-Talaverak dioenez, “guan-

teak esklabotzat hartu zituzten eta, gero, esklabo afrikarreatatik ordezkatzuz joan ziren”. Hizkuntza ere galdu zuten. XVIII. mendean desagertu ziren quantxeraren dialektoak, XIX. mendean komunitate itxi batzuek eutsi zieten arren. Egun, soilik Kanarietako gaztelaniaren mailegu batzuetan eta zenbait toponimotan geratu da quantxera.

Gaur egun, La Palmako 340 toponimo nagusietatik 46k (%12) jatorri quantxea dute. Eta egunotan, sumendia esnatzearekin bat, quantxerazko hitz solte horietako batzuk berpiztu eta guztien ahotan dabilta. Esaterako, La Palmako aurreko erupzioa, 1971koa, Teneguía sumendian izan zen; izenak “tiniguiga” hitzean du jatorria, eta esanahiak ur-lurrunarekin edo kearekin du zerikusia. Laba, bere bidean, besteak beste, Todoque auzora iritsi da; toponimoak “tedote” hitzean du jatorria eta sasitzak estalitako mendiak izendatzeko erabiltzen zuten awarek. Todoque Los Llanos de Aridane udalerriko auzune bat da. Hiriburua ez den arren, uharteko hiririk populatuena da, eta izen elebidun eta errepikakorra dauka; gaztelarazko “llanos” eta quantxerazko “aridane” hitzek “ordokiak” esan nahi baitute. ●